

CZU: 341.45:343.123

INTERACȚIUNEA SUBIECȚILOR PROCESUALI ÎN CADRUL ASISTENȚEI JURIDICE INTERNAȚIONALE ÎN MATERIE PENALĂ

Armen OGANESEAN

Universitatea de Stat din Moldova

În condițiile în care legislația procesual penală a Republicii Moldova nu reglementează explicit instituția interacțiunii subiecților procesuali, în prezenta lucrare am efectuat o analiză complexă a conceptului interacțiunii în cadrul asistenței juridice internaționale în materie penală. În discuție este pusă activitatea de depistare și investigare a diferitor categorii de infracțiuni cu sprijinul organelor de drept din alte jurisdicții, bazată pe rolul activ al organului de urmărire penală sub aspectul inițierii interacțiunii cu instituții regionale și internaționale. Sunt abordate rezultatele cercetărilor practice realizate la capitolul interacțiunea organului de urmărire penală cu alte instituții în cadrul asistenței juridice internaționale în materie penală, precum și conceptele teoretice privind interacțiunea în cercetarea infracțiunilor în raport cu latura practică, bazată pe analiza activității diferitor entități internaționale.

Cuvinte-cheie: interacțiune, cooperare, organ de urmărire penală, ofițer de investigații, proces penal, procuror, asistență juridică internațională.

INTERACTION OF PROCEDURAL SUBJECTS IN INTERNATIONAL LEGAL ASSISTANCE IN CRIMINAL MATTERS

Taking into account that the legislation of the Republic of Moldova doesn't regulate the institution of interaction of procedural subjects, in this paper, we conducted a complex analysis of this concept in the framework of the international legal assistance. This article concerns a professional research of crimes investigation activity with support of law enforcement institutions from other jurisdictions, based on an active role of prosecution officers in interaction with regional and international institutions. Different practical aspects are reflected in this paper in the field of investigators' interaction in that sphere. The article contains description of theoretical concepts regarding procedural interaction related to practical part of different international subject's activity.

Keywords: interaction, cooperation, investigation and enforcement, investigation officer, criminal proceeding, prosecutor, international legal assistance.

Introducere

Pe măsură ce criminalitatea a câștigat și câștigă tot mai mult teren, a fost și este imperios necesară intervenția tot mai hotărâtă a statelor de drept pentru contracararea acestui fenomen periculos, care tinde din ce în ce mai serios să devină un mod de viață, în anumite condiții și pentru anumite categorii de persoane, ceea ce presupune crearea unui cadru juridic corespunzător și a unui cadru instituțional adecvat [1, p.371].

Extinderea criminalității organizate peste hotarele naționale a făcut ca guvernele să coopereze activ pentru identificarea manifestărilor infracționale și a căilor optime de combatere a acestora cu implicarea tuturor resurselor și rezervelor disponibile în diferită măsură de către state.

În doctrina de specialitate există mai multe păreri cu privire la conceptul de interacțiune, precum și la natura juridică a acesteia. În literatura autohtonă, noțiunea interacțiunii în cadrul cercetării cauzelor penale apare pentru prima dată în manualul *Criminalistica*, fiind abordată de prof. M.Gheorghiu drept o activitate bazată pe lege ori pe acte normative departamentale, coordonată prin scopul, locul și timpul efectuării acțiunilor organelor speciale de investigații, precum și ale reprezentanților altor organizații [2, p.112].

Potrivit unui concept formulat în literatura de specialitate de către cercetătorul A.Belkin, interacțiunea reprezintă activitatea organului de urmărire penală și a organului de investigații, coordonată după scopul, locul și timpul desfășurării și care asigură direcționarea eficientă a tuturor forțelor, utilizarea complexă a metodelor și mijloacelor disponibile [3, p.677].

Autorii ruși A.Bastrâkin și I.Krâlov definesc interacțiunea organului de urmărire penală cu alte organe în cadrul cercetării infracțiunilor ca fiind o cooperare bazată pe lege, existentă între organele nesubordonate reciproc, în cadrul căreia acestea acționează coordonat, urmărind scopul unic, combinând metodele și mijloacele în vederea prevenirii, combaterii și descoperirii infracțiunilor, tragerii la răspundere penală a persoanelor vinovate, căutării bănușilor, învinușilor și asigurării reparării prejudiciului cauzat prin infracțiune [4, p.85].

Abordând subiectul dat, A.Bastrâkin a evidențiat următoarele condiții indispensabile ale interacțiunii:

- stricta respectare a legii de către organul de urmărire penală și organul de investigații;
- delimitarea competențelor între ofițerul de urmărire penală și ofițerul de investigații;
- rolul de organizator al ofițerului de urmărire penală în cadrul interacțiunii;
- nedivulgarea datelor despre metodele și mijloacele aplicate în cadrul activității speciale de investigații;
- independența organului de investigații în timpul alegerii metodelor și mijloacelor utilizate [5, p.85].

La rândul său, prof. M.Gheorghită definește interacțiunea ca o activitate bazată pe lege și pe acte care derivă din legi, coordonată sub aspectul scopului, locului și timpului, care aparține unor reprezentanți, independenți unul față de altul în plan administrativ ai diferitelor subdiviziuni ale organelor de urmărire penală, precum și ai altor departamente, instituții, care se exprimă printr-o îmbinare rațională a mijloacelor și metodelor specifice acestor specialiști și care este orientată spre îndeplinirea sarcinilor de depistare, contracarare și descoperire a infracțiunilor [6, p.102].

Rezultate și discuții

Interacțiunea ca formă a asistenței juridice internaționale în materie penală este pe larg implementată în contextul administrării probatoriului aferent cauzelor penale ce au ca obiect de cercetare în special faptele comise pe teritoriul jurisdicțiilor naționale, precum și manifestările criminale globale, mai ales din sfera traficului ilicit de droguri, ființe umane, armamentului, spălării banilor, contrabandei, finanțării terorismului.

Interacțiunea organelor de urmărire penală cu instituțiile de drept din alte state presupune un număr mare de activități de natură procesuală și tactico-organizatorică. Printre ele pot fi evidențiate în primul rând:

- măsurile administrative de organizare a conlucrării între diferiți subiecți naționali și regionali;
- analiza în comun a riscurilor;
- identificarea focarelor locale de pericol și a amenințărilor globale ce pot afecta relațiile sociale din diferite jurisdicții;
- coordonarea cooperării instituțiilor de drept;
- facilitarea și simplificarea procedurii de schimb de informații;
- asistență juridică în materie penală în sens restrâns, ca instituție procesual-penală;
- armonizarea cadrului normativ intern și departamental, ajustându-l la standardele internaționale și la recomandările organizațiilor de profil;
- implicarea activă a organelor de investigații, a centrelor de expertiză, a agențiilor și serviciilor publice în vederea executării acțiunilor procedurale în contextul cererilor de asistență juridică, comisiilor rogatorii în special;
- cooperarea administrativă directă prin punctele de legătură dintre instituțiile polițienești.

Organizarea interacțiunii ca formă a asistenței juridice internaționale în materie penală presupune câteva elemente:

- analiza materialelor cauzei de către ofițerul de urmărire penală, determinarea sarcinilor procesuale care necesită o conlucrare, desemnarea executorilor concreți;
- schimbul operativ de informații despre starea și rezultatele lucrului efectuat;
- corectarea activității participanților la interacțiune în funcție de situația de urmărire penală.

Cercetătorul N.Amenițkaya susține că atât în teorie, cât și în practică nu s-a conturat o opinie unică cum ar putea fi combinate, legal și operativ, mijloacele și forțele diferitor sisteme de drept, a căror arie de activitate este stipulată în diferite acte legislative naționale. Practica arată că nu a avut loc unificarea activității organelor de urmărire penală și a organelor de investigații în vederea obținerii scopului comun, ci, din contra, cu anii, din cauza tradițiilor definitivitate și schimbărilor sociale, discrepanța dintre ele a crescut, ceea ce se răsfrânge negativ asupra activității de combatere a criminalității [7, p.4].

Argumentând importanța interacțiunii ca formă a asistenței juridice internaționale, autorul P.Albu afirmă că statele trebuie să se străduiască, atunci când este justificat, să creeze celule speciale de cercetare și să le doteze pentru cunoașterea aprofundată a caracteristicilor structurale și a metodelor de funcționare a grupărilor criminale organizate. Statele trebuie, de asemenea, să se străduiască să asigure membrilor acestor celule formarea și resursele necesare, în scopul ca aceștia să-și poată concentra eforturile asupra strângerii și analizei informațiilor despre criminalitatea transnațională organizată [8, p.373].

Studierea experienței interacțiunii organelor de drept din țările CSI a permis să se identifice o serie de niveluri și posibilități de interacțiune în procesul descoperirii și cercetării infracțiunilor:

- 1) interacțiunea la nivelul zonelor limitrofe;
- 2) interacțiunea la nivelul sistemelor justiției penale (prin coordonarea eforturilor procuraturilor naționale);
- 3) interacțiunea la nivelul unor departamente;
- 4) interacțiunea la nivelul soluționării unor probleme globale privind lupta împotriva criminalității transnaționale (terorism internațional, comercializarea ilegală a stupefiantelor, a armelor etc.);
- 5) interacțiunea programată pentru anumite scopuri cu constituirea unor organe internaționale de coordonare;
- 6) interacțiunea la nivelul cercetării unei singure cauze penale sau a unei serii de cauze [9, p.112].

La capitolul interacțiunea cu organele de drept din alte state, în primul rând se evidențiază necesitatea dezvoltării unor relații efective între țările vecine, creându-se condiții favorabile pentru reacționarea promptă în situațiile în care are loc părăsirea teritoriului țării de către infractorii urmăriți, transferul valorilor materiale dobândite pe cale criminală pe teritoriul statului vecin.

Organele de interne din zonele de frontieră trebuie să facă schimb de informații criminalistice privind urmărirea subiectului activității criminale și de alte informații, precum ar fi:

- despre infracțiunile și contravențiile săvârșite de către cetățenii statului vecin care locuiesc permanent în zona de frontieră a acestui stat (în termen maxim, dacă împrejurările nu cer o înștiințare mai urgentă);
- despre persoanele aflate în urmărire, inclusiv despre cele date dispărute, dacă sunt temeiuri pentru a presupune că acestea se află sau pot să se afle în zona de frontieră a statului vecin (imediat);
- despre persoanele care au săvârșit sau intenționează să săvârșescă infracțiuni în zona de frontieră a statului vecin (neîntârziat și indiferent de cetățenia persoanelor respective);
- despre persoanele care nu pot da informații despre ele și despre cadavrele neidentificate, dacă există temeiuri pentru a presupune că ele au vreo legătură cu zona de frontieră a statului vecin [10, p.260].

Cadrul normativ internațional, care stabilește bazele juridice ale interacțiunii ca formă a asistenței juridice internaționale, este constituit din convențiile și tratatele ratificate de Republica Moldova, care reglementează fundamentele următoarelor activități din sfera prevenirii și combaterii criminalității:

- interacțiunea organelor de drept cu instituțiile internaționale în sfera combaterii criminalității organizate cu caracter transnațional [11];
- interacțiunea organelor de drept și a altor instituții la prevenirea, investigarea și combaterea traficului internațional de persoane [12];
- cooperarea instituțiilor de drept la identificarea și investigarea cazurilor de corupție [13];
- organizarea interacțiunii dintre diferite jurisdicții pe segmentul combaterii spălării banilor cu ulterioara identificare și confiscare a veniturilor ilicite [14];
- organizarea interacțiunii dintre diferite entități din spațiul european [16];
- cooperarea instituțiilor de drept din statele membre ale CSI [16].

De asemenea, cadrul normativ regional este reprezentat de un șir de tratate bilaterale, care stabilesc exhaustiv regulile și principiile instituției interacțiunii ca formă a asistenței juridice internaționale în materie penală, încheiate între Republica Moldova și România [17], Federația Rusă [18], Ucraina [19], Republica Lituania [20], Republica Letonia [21], Turcia [22], precum și cu alte state.

Mecanismul transmiterii directe a datelor între instituțiile de drept în spațiul european, ocolind autoritățile centrale, este prevăzut de *Convenția privind asistența juridică pe cauze penale între statele membre ale UE din 29 mai 2000*.

Constituirea și activitatea echipelor comune de investigații reprezintă un aspect de importanță majoră pentru realizarea sarcinilor justiției în lumea contemporană.

La compartimentul interacțiunea Republicii Moldova cu instituțiile de drept din UE un rol important joacă constituirea și activitatea echipelor comune de investigații. Conform pct.10) al *Instrucțiunii cu privire la constituirea și activitatea echipelor comune de investigații*, nr.40 din 23 iulie 2014, avantajele echipelor comune de investigații constau în:

- capacitatea de a împărtăși informații direct între membrii echipei fără să fie nevoie de oarecare solicitări oficiale suplimentare;
- capacitatea de a solicita măsuri de cercetare direct între membrii echipei, fără să mai fie nevoie de comisii rogatorii. Aceasta se aplică și solicitărilor de efectuare a perchezițiilor, ridicărilor etc.;
- posibilitatea pentru membri de a asista la perchezițiile la domiciliu, interogatorii etc. în toate jurisdicțiile acoperite etc.;

- capacitatea de a coordona eforturile în mod spontan și de a avea schimburi informale de cunoștințe specializate;
- capacitatea de a crea și de a promova încrederea reciprocă între specialiștii din diferite jurisdicții și medii de lucru;
- oferirea celei mai bune platforme pentru determinarea celor mai bune strategii de anchetă și urmărire;
- capacitatea Europol și Eurojust de a se implica prin oferirea de sprijin și asistență directă;
- capacitatea de a solicita, după caz, finanțarea disponibilă din partea UE, Europol sau Eurojust;
- creșterea gradului de informare și îmbunătățirea efectuării investigațiilor internaționale [23].

Potrivit pct.2) al *Instrucțiunii cu privire la constituirea și activitatea echipelor comune de investigații*, aceasta are ca scop încurajarea reprezentanților organelor de urmărire penală la constituirea echipelor comune de investigații, un instrument juridic care inevitabil aduce o valoare adăugată activităților de desfășurare a urmăririi penale prin sprijinul cooperării internaționale [24].

În acest context, în *cauza Medvedyev and Others vs France*, Curtea Europeană a subliniat importanța cooperării interstatale și creării mecanismelor regionale în vederea prevenirii și combaterii criminalității transnaționale [25].

Pe acest segment de cercetare, autorul G.Olteanu a menționat că dacă efortul depus nu are caracter unitar și este fragmentat de competențe teritoriale și materiale, depinde de disponibilitatea autorităților din diferitele state de a colabora, cercetarea nu va avea rezultate semnificative, nu va fi eficientă, se va poticni în investigarea unor segmente de activitate infracțională puțin relevante față de complexitatea și anvergura activităților ilicite desfășurate de către grupuri infracționale ce au reușit să tranziteze un număr mare de persoane peste frontierele diferitor state și, implicit, să acumuleze sume însemnate de bani [26, p.181].

Considerăm că atingerea rezultatului scontat la investigarea crimelor transfrontaliere sau a celor comise pe teritoriul unui stat, însă cu necesitatea efectuării unor acțiuni cu concursul instituțiilor similare din alte state, depinde în mare măsură de calitatea și complexitatea prestației depuse de către subiecții principali ai interacțiunii – ofițerul de urmărire penală, organul de investigații și procuror.

În cadrul asistenței juridice internaționale în materie penală, pe lângă acțiunile procesuale, este importantă și asistența administrativă, care poate fi realizată prin următoarele activități:

- remiterea solicitărilor nonformale în regim online;
- obținerea și transmiterea actelor publice, cum ar fi documentele de înregistrare cadastrală și documentele referitoare la înregistrarea persoanelor juridice;
- contactarea potențialilor martori pentru a vedea dacă sunt dispuși să asiste în mod voluntar;
- acumularea materialului caracteristic, a datelor privind tragerea persoanei la răspundere penală [27].

Un șir de probleme au provocat o schimbare treptată a conceptului privind implicarea procurorilor în cercetări. De menționat că înșiși colaboratorii de poliție au fost treptat obligați să solicite mai des consultanță procurorilor. Apariția unor noi forme de criminalitate (crima organizată, în special spălarea banilor și traficul de droguri) și complexitatea în continuă creștere a dreptului material și procedural îi determină pe colaboratorii de poliție să apeleze mai frecvent după ajutor la procurori [28, p.201].

Stabilirea adevărului la cercetarea cauzelor penale și, ca urmare, direcționarea promptă a activității procesuale în vederea verificării tuturor versiunilor înaintate pot fi atinse doar pe fundalul apelării la posibilitățile contemporane ale științei criminalistice în coraport cu instituțiile internaționale create în scopul eficientizării luptei cu manifestările criminale transnaționale.

Pornind de la cele expuse, organul de urmărire penală este obligat să interacționeze activ și în volum deplin cu subiecții imputerniciți cu acordarea asistenței procedurale, tehnico-științifice și criminalistice în procesul penal din diferite jurisdicții. Cercetarea sub aspect teoretico-practic a particularităților interacțiunii subiecților procesului penal ne-a permis să formulăm un șir de concluzii.

Concluzii

1. Studiind practica națională, observăm că aceasta reflectă regula, potrivit căreia, investigând o cauză cu caracter transnațional, subiecții naționali trebuie să se asigure de calitatea activității realizate, astfel încât ea să corespundă practicii internaționale.
2. Subliniem rolul Procuraturii Generale și al Ministerului Justiției în aplicarea uniformă și corectă a standardelor derivate din jurisprudența altor state. Cunoașterea la un nivel profesional înalt a practicii europene,

precum și aplicarea sigură și rațională a acesteia de către subiecții naționali devin o garanție veritabilă a unor hotărâri procesuale legale și echitabile.

3. Interacțiunea ca formă a asistenței juridice internaționale în materie penală este pe larg implementată în contextul administrării probatoriului aferent cauzelor penale ce au ca obiect de cercetare în special faptele comise pe teritoriul jurisdicțiilor naționale, precum și manifestările criminale globale, îndeosebi din sfera traficului ilicit de droguri, de ființe umane, armamentului, spălării banilor, contrabandei, finanțării terorismului.
4. Pentru implementarea eficientă a interacțiunii internaționale, organele de urmărire penală trebuie să se ghideze de următoarele sarcini în activitatea lor:
 - realizarea promptă a schimbului de informații cu subiecții de același nivel și grad de jurisdicție din alte state;
 - transmiterea rapidă și la timp a rezultatelor acțiunilor de urmărire penală și a măsurilor speciale de investigație, a materialului factologic procurorului în vederea inițierii interacțiunii cu organele de drept din alte state;
 - accelerarea mecanismului de colaborare a MAI, CNA, SV și a Procuraturii Generale cu autoritățile similare din străinătate și cu organizațiile regionale/internaționale din sfera combaterii criminalității;
 - intensificarea controlului de către procurori asupra înaintării în termen a propunerilor și datelor concrete de natură procesuală și specială de investigații care permit adoptarea unor decizii ferme și bine motivate privind utilitatea unor acțiuni de urmărire penală pe dimensiunea transnațională;
 - implementarea măsurilor în vederea ridicării nivelului pregătirii profesionale a ofițerilor de urmărire penală la capitolul posibilitățile asistenței juridice în materie penală, familizarea acestora cu cadrul normativ internațional, cu activitatea organizațiilor regionale și internaționale, studierea practicii pozitive pe dimensiunea respectivă a interacțiunii în cadrul procesului penal;
 - permanenta revizuire a cauzelor penale care conțin anumite indicii cu element de extraneitate, cu întreprinderea măsurilor concrete în vederea folosirii posibilităților oferite prin apelarea la asistența organelor de drept din alte state;
 - executarea în plan departamental a mecanismelor manageriale de realizare a procesului de implementare a legislației europene;
 - integrarea cadrului normativ internațional în activitatea subiecților procesuali.

Referințe:

1. ALBU, P. *Crima organizată în perioada de tranziție – o amenințare majoră la adresa securității internaționale*. București: Editura Ministerului Internelor și reformei administrative, 2007. 488 p. ISBN 978-973-745-054-8
2. GHEORHIȚĂ, M. *Criminalistica*. Chișinău: Museum, 1995. 144 p. ISBN 5-7790-0159-6
3. БЕЛКИН, А. и др. *Курс криминалистики. Общая часть*. Москва: Юрист, 2000. 784 с.
4. БАСТРЫКИН, А., КРЫЛОВ, И. *Криминалистика*. Москва: Дело, 2001. 800 с. ISBN 5-7749-0230-7
5. *Ibidem*.
6. GHEORHIȚĂ, M. *Metodica cercetării infracțiunilor săvârșite de structurile criminale organizate: Teză de doctor habilitat în drept*, 2001. 260 p.
7. АМЕНИЦКАЯ, Н. *Взаимодействие следователя и органов, осуществляющих оперативно-розыскную деятельность в раскрытии и расследовании преступлений*: Автореферат диссертации. Нижний Новгород, 2006.
8. ALBU, P. *Op.cit.*
9. GHEORHIȚĂ, M. *Op.cit.*
10. *Ibidem*.
11. Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate din 15.11.2000.
12. Protocolul privind prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de persoane, în special al femeilor și copiilor din 15.11.2000, adițional la Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate.
13. Convenția penală cu privire la corupție din 27.01.1999.
14. Convenția privind spălarea banilor, depistarea, sechestrarea și confiscarea veniturilor provenite din activitatea infracțională din 08.11.1990.
15. Convenția europeană de asistență juridică în materie penală din 20.04.1959.
16. Convenția privind asistența juridică și raporturile juridice în materie civilă, familială și penală, încheiată la Minsk la 22.01.1993.

17. Tratat între Republica Moldova și România privind asistența juridică în materie civilă din 06.07.1996.
18. Tratat între Republica Moldova și Federația Rusă cu privire la asistența juridică și relațiile juridice în materie civilă, familială și penală din 25.02.1993.
19. Tratat între Republica Moldova și Ucraina cu privire la asistența juridică și relațiile juridice în materie civilă și penală din 13.12.1993.
20. Tratat între Republica Moldova și Republica Lituania cu privire la asistența juridică și relațiile juridice în materie civilă, familială și penală din 09.02.1993.
21. Tratat între Republica Moldova și Republica Letonia cu privire la asistența juridică și relațiile juridice în materie civilă, familială și penală din 14.04.1993.
22. Tratat între Republica Moldova și Turcia privind asistența juridică în materie civilă, comercială și penală din 22.05.1996.
23. Dispoziția Inspectoratului General de Poliție al MAI nr.34/2-248 din 24 iulie 2013 cu privire la asigurarea implementării Ordinului interinstituțional pentru aprobarea Instrucțiunii cu privire la constituirea și activitatea echipelor comune de investigații, nr.40/215/324-o/92 din 23.07. 2014.
24. Ordinul interdepartamental pentru aprobarea Instrucțiunii cu privire la constituirea și activitatea echipelor comune de investigații, nr.40/215/324-o/92 din 23.07.2014.
25. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, *cauza Medvedyev and Others vs France*, hotărârea din 29.03.2010, definitivă din 29.03.2010. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-97979> [Accesat: 28.12.2018].
26. OLTEANU, G. ș.a. *Metodologie criminalistică*. București: AIT laboratories, 2008, p.181.
27. *Legal assistance manual*. Belgrade: dosijo studio, 2013.
28. SAVONA, E. *Mafia Issues. Analyses and proposals to combating mafia today*. Milano: ISPAC, 1993.

Date despre autor:

Armen OGANESEAN, doctorand, Școala doctorală Științe Juridice, Universitatea de Stat din Moldova; procuror în Procuratura Anticorupție.

E-mail: a.oganesean@procuratura.md

ORCID: 0000-0001-7357-0141

Prezentat la 22.01.2021